

Sándor (Bécs) családkutató, publicista (dr. Issekutz Sarolta laudálta) és Dr. Schütz Ödön (posztumusz) armenológus (Zsigmond Benedek armenológus laudálta) vehette át. Az emléklapok és oklevelet Szongoth Gábor, az egyesület elnökségi tagja adta át a kitüntetetteknek.

Dr. Száva Tibor Sándor, valamint Dr. Schütz Ödön leánya és unokája - id. Kalmár Jánosné és ifj. dr. Kalmár János, - meghatódva vették át és köszönték meg egyesületünk elismerését.

Az ünnepi műsor után mindenki boldogan fogadta a minden évben szokásos, csekély, de szeretettel készített ajándékot, majd közösen koccintottunk egy boldogabb új esztendőre, jó hangulatú beszélgetéssel, falatozással egybekötve.

*Boldog új esztendőt!
Snorhavor nor dári!*

M

* * *

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, kedves Barátaim!

Vannak alkalmak, amikor különösen büszke lehet az ember, s ilyen alkalom a mai nap is. Amikor a közösség érdekében munkálkodó, nagyszerű teljesítményt nyújtó személy számára adhatja át a közösség által odaítélt díjat. S még inkább büszke lehet, ha barátjaként tisztelheti ezt a személyt. Akiről most szólni kívánok, ilyen ember. Az egyesület által 1999-ben alapított Szongott Kristóf díj 2004 évi első kitüntetettje: Dr. Száva Tibor Sándor.

Dr. Száva Tibor Sándor

Csíkszeredában született 1944. június 17-én Száva Sándor és Albert Piroska második gyermekeként. Elemi iskoláit a csíkszeredai főgimnáziumban végezte, de már a középiskolába nem iratkozhatott be apja magánparassága miatt, így először esztergályos mesterséget tanult. Nem sokkal az apja hirtelen halála után 1962-ben folytathatta iskolai tanulmányait a középiskolai osztályok esti tagozatán. Itt érettségizett 1966-ban. (Ma Márton Áron Gimnázium, Csíkszereda.) 1967-ben a brassói műszaki egyetem gépészmérnöki karára iratkozik rendes hallgatónak, ahol 1972-ben végez, mint okl. gépészmérnök. Ugyanebben az évben megnősült és feleségével a brassói születésű Kovács Agnessel /sz.1948/ Kolozsváron telepednek le, ahol mindketten mérnöki beosztásban dolgoztak. 1986-ban az akkori diktatúra elleni tiltakozás egyetlen formájaként az emigrációt választja. Bécsben telepedett meg családjával és itt él jelenleg is. Két gyermekük született: Zoltán /sz. 1974. máj. 11/ és Kamilla /sz.1976.márc.6/.

Jelentősebb eseményként az életéből megemlítendő, hogy 1993 májusában a miskolci egyetem gépészmérnöki karán sikeresen védte meg doktori értekezését (Gépgyártási terület), amellyel elnyerte a tudományos fokozatot jelző „Dr. univ.” címet - olvashatjuk az általa 2003 évben írt Szépvízi magyarörmények nyomában c. könyvében. 2003 tavaszától a Magyar Tudományos Akadémia (határon túli) köztestületi tagja.

Két fő motívuma van Száva Tibor Sándor életének: fiatalkorában a dac, amelynek köszönhetően ön-maga és mások előtt is bebizonyította, a tanulmányok elől elzárt, kitzsított is tud valamit csinálni az élettel. Ezek az ő szavai s milyen súlyos szavak egy serdülő fiú által megfogalmazva. S milyen érdekes, hogy az Édesapa elvesztése után nyílik meg az út a nagyon erős akaratú fiú számára, hogy bizonyítson, hogy érvényesüljön, hiszen származása miatt nem vették fel az iskolába, hogy tanulhasson.

Másik fő motívum: a többes identitás jelenléte, fejlődése. Székely és erdélyi örmény gyökerű magyar. Egyben mindig konok: hogy magyar. De ez így is van rendjén és ez jellemző az erdélyi örmény gyökerűekre. Hiszen valamennyien az évszázadok folyamán magyarrá váltunk és majd mindannyiunk székely ve-gyes házasság gyümölcsei vagyunk.

Száva Tibor Sándorra fiatal korában a csíkdánfalvi székely, Albert József anyai nagyapja volt a legnagyobb hatással. Tőle szívta magába a szülőföldre való ragaszkodást, a szülőföld szeretetét. A brassói egyetemi évek alatt fordul igazából az apai örmény gyökerek felé - bár mélyen vésődött belé a gyermek-kori július elsejei csíkszépvízi kirándulások élménye Bodurián János örmény katolikus plébánosnál, a sírok az örmény temetőben. Egyetemistaként Száva János unokatestvérével rendszeresen meglátogatják Dr. Száva János-József sebészprofesszor nagybácsit Marosvásárhelyen, aki ráirányítja figyelmét a gyökerek fontosságára, a székely gyökerek mellett az erdélyi örmény gyökerek ápolására. Immár több mint 3 évtizede ennek. És kiteljesedett Száva Tibor Sándor igazi élete. A szakmai eredményeken túl „Tenni valamit,

hogy a múltunk ne folyjon széjjel az ujjunk között. De ezt pontosan!" Ez az ars poétikája. S mondhatnánk: mérnöki pontossággal teszi is, a gyökerek parancsának engedelmességgel.

13 évi kitaró kutatómunkával dolgozta fel „A csíkszépvízi-Száva család” történetét, alcíme Erdélyi családtörténet 1640-1995-ig, mely 1995-ben látott napvilágot, saját kiadásában. Egyedülálló kiadvány, mely egy óriási család történetét dolgozza fel hiteles dokumentumok alapján, fotókkal illusztrálva, a Száva-Isáák (=Sahag) család leszármazási táblázatával.

2000-ben már A csíkszépvízi Száva család bővített formában jelenik meg ugyancsak saját kiadásában, kultúrtörténeti, családtörténeti visszatekintéssel, 170 életrajzzal, fotóillusztrációkkal, anyakönyvi mellékletekkel: örmény és magyar nyelven. A Száva család leszármazási táblázata mellett megjelenik mintegy „melléktermékként” a csíkszépvízi Császár-Zakariás családok leszármazási táblázata is.

A 2003-ban elkészült Szépvízi magyarörmények nyomában c. könyve törzsanyagát az alapító 35 törzscsalád családfájának megrajzolása teszi ki. Felvázolja az örmény exodus történetét, az „erdélyi honfoglalást”. A csíkszépvízi gyökerek c. fejezetben 1723-tól kezdődően anyakönyvi beírások alapján dolgozik, történeti hűséggel fedve a valóságot. Csíkszépvízen 1668-69-ben megközelítőleg 330 főnyi örménység telepedett meg, de részben átköltöztek Gyergyószentmiklósról, más családok visszaköltöztek Csíkszépvízre. A családok helyválttatása, névválttatása igencsak nehéz helyzetbe hozta a kutatót, de sikerült megoldania alapos és kitaró munkával.

A könyv kiadását az EÖGYKE támogatta. Bemutatóján Murádin László a következőt mondta: „Mindig is élt és él bennem a remény, hogy egyszer akad egy jól képzett, tehetséges történész, aki tudományos igényvel megírja az erdélyi örmények történetét, aki a több mint három ezres nagyságrendű könyv, tanulmány, cikk adatait, megállapításait megrostálva, az érdembelieket kiemelve, a tévedéseket elvetve, az erdélyi örmények történetéről tudományos igényű monográfiát ír. Most úgy látom, hogy dr. Száva Tibor Sándor: Szépvízi magyarörmények nyomában c. könyve ebbe a megálmodott nagymonográfiának beilleszthető része, fejezete lesz. Könyve ugyanis alapos, tudományos igényvel megírt munka. Nemcsak szép könyv, jó könyv is.”

2004-ben újabb alapos munkával lepte meg a magyarörmény közösséget: Magyarörmények az I. világháborúban c. munkájában (Magyar-Örmény Könyvtár 12. kötet) 186 erdélyi örmény frontharcost jelenít meg a Frontharcosok kataszterében, emléket állítva hőseinknek. A Pollmann Ferenc előszavával, Kövér Gyula grafikáival illusztrált könyvben olvashatunk a Világháborús ezredekéről, a Székely hadosztályról is. Kár, hogy nem jut el az érdeklődőkhöz a könyv, hiába kérjük a kiadótól.

És még nincs vége. Díjazottunk fáradhatatlan. Készül az újabb könyve, a Száva család arcképcsarnoka. Biztosak lehetünk benne, hogy ez a könyv is, mint a további bármely munkája azt szolgálja, „hogy a múltunk ne folyjon széjjel az ujjunk között.” És ezt pontosan teszi, mint mindent az életben! Még sokáig tartsa meg az Isten, hogy tehesse!

dr. Issekutz Sarolta

Dr. Schütz Ödön professzor (1916—1999)

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Öt évvel ezelőtt, 1999. november 1-én, Mindenszentek ünnepén távozott el közülünk Dr. Schütz Ödön professzor, a kiváló magyar armenológus. Ezen az évfordulón két eseménnyel is megemlékezünk az örmények neves kutatójáról. Az egyik ilyen esemény a Schütz Ödön Armenológiai Konferenciasorozat beindítása volt. Az első konferenciát idén november 1-én tartottuk meg, és ezentúl évente összehívjuk az egész világról a legnevesebb armenológusokat, akik Schütz Ödön professzor úr személyes és közeli barátai voltak.

A másik esemény a jelen alkalom, amikor Schütz Ödön professzor úr a Szongott Kristóf-díj posztumusz kitüntetésre lesz. Ebből az alkalomból három dologról szeretnék beszélni: egyrészt arról, hogy mi a közös vonás Szongott Kristófban és Dr. Schütz Ödönben; másrészt arról, hogy Schütz Ödön professzor életének és tevékenységének mi a jelentősége a magyarországi armenológia számára; harmadrészt arról, hogy mi az aktualitása számunkra annak, amit Schütz Ödön professzor úr életében tett.

1. Szongott Kristóf és Schütz Ödön

Az erdélyi örmények, akik közé Szongott Kristóf is tartozott, 332 éve telepedtek le Erdélyben. Magukkal hoztak egy igen jelentős kulturális örökséget, amely letelepedésük után tovább fejlődött, és a mai napig -

nagy részben - tudományosan feldolgozatlanul maradt. A XIX. sz. második felében komolyabb lendületet vett az erdélyi örmény tudományos és ismeretterjesztő irodalom, részben az említett értékek megmentése céljából. Ennek a mozgalomnak vált központi alakjává Szongott Kristóf, aki az Arménia c. folyóirat szerkesztésével számos szerzőnek adott lehetőséget örmény témájú cikkek megjelentetésére, és maga is jelentős tudományos-ismeretterjesztő irodalmi tevékenységet fejtett ki.

Az erdélyi örmény tudományos és kulturális életre jelentős csapást mért az első világháborút követő trianoni békediktátum, amely számos erdélyi örményt kényszerített menekülésre, valamint a második világháborút követő kommunizmus, végül a román nacionalizmus. Az erdélyi örmények egy része Magyarországra, túlnyomórészt Budapestre költözött, egy világvárosba, ahol az örmény identitást már sokkal nehezebb volt őrizni. Az erdélyi armenisztika is részben áttelepült Magyarországra, de ennek a második világháború után nyoma veszett.

Ekkor lépett a színre Schütz Ödön professzor úr, akinek szinte a semmiből kellett felépítenie a magyarországi armenológiát. Ahogyan Szongott Erdélyben, úgy Schütz Ödön Magyarországon írta a monográfiákat és gyűjtötte maga köré a tudósokat, leendő armenológusokat. Hosszú életet élt és élete végéig írt és tanított.

2. Schütz Ödön jelentősége az armenológia számára

Schütz Ödön 1916-ban született Budapesten és ugyanitt is hunyt el 1999-ben, 83 évesen. A Pázmány Péter Tudományegyetemen és az Eötvös Kollégiumban tanult történelmet és filológiát. Tanárai a kor legnagyobb magyar tudósai voltak, mint pl. Zsirai Miklós, aki a magyar és finnugor nyelvészetre irányította rá Schütz Ödön figyelmét.

Schütz Ödön professzor kutatásai kiterjedtek a régi magyar, örmény és altáji népek történetére és nyelvtörténetére, valamint e népek történelmi, nyelvi, irodalmi és kulturális kapcsolataira. Igen nagy számú mű: könyv, folyóiratcikk és lexikoncikk szerzője. A török nyelvek kipszak nevű ágával ismerkedett, amikor találkozott az örmény-kipszak nyelvvel, amely egy örmény ábécét használó kipszak nyelv. Ahhoz, hogy az ezen a nyelven írt dokumentumokat el tudja olvasni, meg kellett tanulnia az örmény írást. Az örmény-kipszak a krími örmény kereskedő kolóniák nyelve volt, tehát egy török nyelv, amelyet örmények használtak és örmény írással írtak, hasonlóan a zsidók jiddis, ladino és zsidógrúz nevű nyelveihez, amelyek a német, a spanyol és a grúz nyelv héber betűs változatai.

Schütz Ödön professzor tehát az örmény-kipszak nyelven keresztül jutott el az örmény ábécé, majd az örmény nyelv ismeretéhez, s vált végül az armenológia világhírű kutatójává és oktatójává. Évekig tanított a bloomingtoni Indiana Egyetemen, és évtizedeken keresztül volt nemzetközi konferenciák kiváló előadója.

Fontos tudományos eredményei közé tartozik a krími, podóliai örmények történetén kívül a híres magyar nyomdász, Misztótfalusi Kis Miklós kutatása is, aki az első művészi minőségű örmény nyomtatott betűkészlet megalkotója volt Amszterdamban a XVII. században.

Schütz Ödön nagy értékű könyvtárat gyűjtött össze az armenológia, a grúz és kaukázusi filológia, az iranisztika, a turkológia legkülönbözőbb ágai, az altajisztika, az európai és ázsiai történelem, a magyar és szláv nyelvészet területén. Eme gyűjtemény armenológiával ill. orientalisztikával kapcsolatos részét az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtárára hagyta, amely megtalálható az egyetem Bölcsészettudományi Karának Orientalisztikai Intézetében.

Schütz Ödön nemcsak tudományos kutatóként, hanem emberként is kiemelkedő személyiség volt. Környezetében a békét és a szeretetet sugározta. A világ minden részén számos barátja volt, akik mind a legnagyobb szeretettel és tisztelettel emlékeznek rá. Békeszeretetére jellemző, hogy a két ellenséges állam, Örményország és Törökország tudományos akadémiaja egyaránt külső tagjává választotta.

Schütz Ödön professzor Magyarországon armenológusok három nemzedékét nevelte fel: 1. Szalmási Pál; 2. Bagi Éva, Krajcsir Piroska; 3. Nagy Kornél, Zsigmond Benedek. Tanítványai közt kitűnő turkológusok és a patrisztika kutatói is szerepelnek. Schütz Ödön jelentősége Magyarországon engem Meszrop Mastocéra emlékeztet: ő tanított meg minket örményül írni, ő vezetett be az örmény irodalomba és ő indította el az örmény tudományos kutatást Magyarországon. Ahogyan Meszrop Mastoc életének megírására legfiatalabb tanítványát, Korjunt kérték fel, úgy engem, Schütz Ödön utolsó tanítványát kértek föl arra, hogy tanárom életét és erényeit röviden méltassam.

3. Schütz Ödön professzor aktualitása

Schütz Ödön professzor életművével felhívta a figyelmet egy olyan régi kultúra, az örmény kultúra jelentőségére, amely a világon sok szempontból egyedülálló, s amelynek képviselői itt élnek köztünk. Schütz Ödön professzor nagy terve, a hazai armenológia megteremtése még nem fejeződött be. A nyugatról érkező fogyasztói társadalom szemlélete és életvitele igen erős negatív hatást gyakorol az olyan régi kultúrák, mint a magyar, az örmény, a grúz, az indiai, kínai, japán és délkelet-ázsiai kultúrákra, amelyek az ókori és középkori kultúrák bástyáinak számítottak a kilencvenes évekig. A 2000-es években az a generáció lát-szik többségbe kerülni az említett országokban, amely már ebben az új társadalmi kultúrában és szemléletben nevelkedett. Óriási tehát azoknak a felelőssége, akik még őrzik a régi kulturális értékeket. Nem a régi és az új szembeállításáról beszélek, hanem az értéktelen dömpingáru és konzumtársadalom, illetve a kulturális, vallási és művészeti értékek szerint élő emberek közti különbségről. Ezért nyomatékosan kérem a jelenlevőket és mindazokat, akik majd ezeket a soraimat olvassák, hogy minden tőlük telhetőt tegyenek meg az örmény kultúra megőrzése érdekében. Kérem, hogy amennyiben és amennyire lehetséges, tanulják meg a világ második legkönnyebb nyelvét, az örményt, és tanítsassák gyermekeiket, unokáikat az örmény nyelvre, hogy minél többen minél jobban értsék azt a művelődést, amelyet Önök Örményországból, Anitól Budapestig, 800 éven keresztül magukkal hordoztak és őriztek. Schütz Ödön professzor öröksége nem egy befejezett valami, hanem egy elkezdett feladat, amelynek alapjait Schütz Ödön professzor rakta le, és nekünk, armenológusoknak és örményeknek kell folytatnunk. A hazai armenológia tehát most újra elkezdődött. Az aratnivaló szinte végtelen, munkás pedig gyakorlatilag nincs. Nagyon fontosnak tartom tehát, hogy az Önök gyermekei, unokái közül minél többen mélyedjenek el az örmény kultúrában, hogy megadjuk az esélyt arra, hogy egyesek az armenológiát válasszák hivatásul, hogy amit Schütz Ödön professzor elkezdett, azt a jövőendő nemzedék folytassa.

Áldott és szép Karácsonyt kívánok minden jelenlevőnek!

Zsigmond Benedek

* * *

Beszámoló az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2004 évi működéséről

- 1. Információs iroda üzemeltetése:** a közösség összefogása, bővítése, amely nemcsak hazai, hanem nemzetközi téren is megvalósult, ennek érdekében telefon-fax, e-mail, honlap - amelyen rendszeresen a havi lapunk 1-2 száma is olvasható, az események megörökítéséhez és a kutatási anyagok digitalizálásához digitális fényképezőgép és DVD író, olvasó készülék beszerzése. A beruházás következtében a korábbi évek rendezvényei videóra felvett anyaga digitalizált feldolgozása is megkezdődhetett.
- 2. Pályázatok** készítése - országgyűléshez, NKÖM-hez, Nemzeti Civil Alapprogramhoz, Fővárosi Kögyűléshez, OÖÖ-höz - a működés biztosítására. Valamennyi pályázat támogatást kapott.
- 3. Együttműködés** az EÖGYKE képviselőiből alakult örmény kisebbségi önkormányzatokkal: I., II., VI., IX., XI., XII., XIII., XIV. kerületekkel, a Fővárosi Örmény Önkormányzattal, Országos Örmény Önkormányzattal.
- 4. A hazai örménység érdekképviselete,** érdekvégyesítése: állásfoglalások kisebbségi tv. és választójogi törvény módosítása kapcsán, kisebbségi nyelvhasználat kérdésében, kisebbségi médiumok, népszámlálás, stb. ügyekben, konferenciákon való részvétel és érdekvégyesítés.
Részvétel 2004 év áprilisában a Nemzetközi könyvvásáron kiadványainkkal, könyveinkkel, hogy minél szélesebb körben ismerhessék meg a hazai örménység kulturális identitásőrzését.
- 5. Havilap:** Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek VIII. évfolyama jelent meg, 1600, ill. decemberben már 1800 példányban, ingyenesen, ebből kb. 450 db Erdélyben szétküldve. Büszkék vagyunk arra, hogy a kolozsvári Szabadság lap Krónika rovatában minden hónapban Erdélyi Örmény Gyökerek címmel bemutatja az aktuális havi lap tartalmát, sőt minden hónapban a Brassói TV is - Bálint Ferenc szerkesztő közreműködésével - ismerteti a havi füzetek tartalmát. Büszkeséggel tölt el, hogy az Országos Széchényi Könyvtár mikrofilmre vette a füzeteket a 97-es kezdetektől. A lap támogatást 2004-ben a Föv. Esélyegyenlőség Alaptól 200 eFt-ot, az OÖÖ-től 200 eFt-ot kapott, valamint a II. kerulettől 770 eFt-ot kapott pályázati támogatás formájában. Az éves költségvetése megközelítőleg 5 millió Ft, amelyhez a Fővárosi Örmény Önkormányzat nyújt segítséget. Ebben az évben is megjelent az évkönyv 200 példányban, ame-